

Den postkoloniala paradoxen?

- En undersökning om eurocentrism och dess förekomst inom
postkolonial teori

Abstract

Is it possible that a theoretical field that is critical to Eurocentrism itself is bearer of Eurocentric ideas? The main purpose for this thesis is to answer this question through an analysis of Frantz Fanon, Edward Said, Gayatri Chakravorty Spivak and Homi K Bhabha, all associated to the core of the post-colonial theoretical field. The theoretical approach to the term Eurocentrism is mainly inspired by John Hobsons statement that one can be critical to the West and at the same time eurocentric and James Blauts diffusionism. Based on this theoretical approach the analytical tools, inspired by the analysis of ideas, is created. Said and Fanon gave Europe the role of inventors and East the role of imitators which, according to the analytical tools of this thesis, is Eurocentric. The aim of this thesis is also to participate constructively in a broader discussion about Eurocentrism. Therefore the theoretical approach is improved when found necessary. Spivak was criticised for homogenising both the "first" and the "third" world, not far away from the same stereotyping discourse that was the foundation of eurocentrism. The discussion in this thesis drawn from the criticism of Spivak is therefore linked to Bhabhas discussion about stereotyping as an important part of the Eurocentric discourse.

Nyckelord: Eurocentrism, Postkolonialism, Edward Said, Gayatri Chakravorty Spivak, Homi K. Bhabha, Frantz Fanon.

Antal ord: 10646

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund.....	2
1.1.1	Eurocentrism.....	2
1.1.2	Postkolonialism.....	3
1.2	Problem, frågeställning och syfte	4
1.3	Avgränsning.....	6
2	Teoretiskt förhållningssätt till eurocentrism	7
2.1.1	Väst som självgenererande och alltings centrum.....	8
2.1.2	Diffusionism.	8
2.1.3	Eurocentrism genom den förmedlade historiebilden.....	10
3	Analysteknik	12
4	Postkoloniala teoretiker	14
4.1	Frantz Fanon	14
4.2	Edward Said.....	17
4.3	Gayatri Chakravorty Spivak	20
4.4	Homi K. Bhabha	22
5	Slutsatser	24
5.1	Eurocentrism inom det postkoloniala fältet.....	24
5.2	Teoriutveckling.....	26
5.3	Avslutande diskussion	27
6	Referenser	28

1 Inledning

Är det möjligt att inom ett teoretiskt fält som är starkt kritiskt mot imperialism och den koloniala diskursen återfinna eurocentrism? I denna uppsats kommer jag, genom att utgå ifrån tidigare forskning om eurocentrism, skapa en teoretisk modell för att undersöka fyra författare som är centrala för det postkolonialistiska teoretiska fältet. De fyra författarna är Edward Said, Frantz Fanon, Homi K Bhabha och Gayatri Chakravorty Spivak. För att tydliggöra paradoxen i att finna eurocentrism inom det postkoloniala fältet kommer jag inleda med att sätta in eurocentrismen och postkolonialismen i en historisk respektive vetenskaplig kontext. Viktigt för denna uppsats är dock att eurocentrismen står i fokus. Att valet för att undersöka eurocentrism föll på det postkoloniala fältet beror på att detta teoretiska fält är att se som ett least-likely alternativ d.v.s. att det är mindre troligt att finna eurocentrism inom postkolonialismen än inom många andra teoretiska fält.

Av intresse i denna undersökning är även huruvida det finns en diskrepans mellan fältets uttalade mål och vad man faktiskt gör. Jag utgår i denna undersökning ifrån att det viktiga för en teori är vad den gör - inte vad den säger sig göra. Men, och här skulle jag ha använt ett utropstecken om jag vore vän av skiljetecken, detta beror på att jag vill undersöka om den eurocentriska berättelsen är så stark att den *till och med* går att finna inom postkolonialismen. Ett teoretiskt fält som så starkt tar avstånd från eurocentriska tankar. Ambitionen är således inte i första hand att finna "felaktigheter" i de utvalda postkoloniala författarnas verk även om förekomsten av eurocentrism inom dessa verk skulle utgöra en grund för kritik av dessa författare. Att jag skriver grund för kritik av dessa författare, och inte grund för kritik av det postkoloniala fältet, beror på att jag inte har någon ambition att generalisera utfallet av min undersökning. Om eurocentrism återfinns hos dessa författare betyder inte detta att det per automatik finns eurocentrism inom all eller en stor del av det postkoloniala teoretiska fältet.

Metodologisk utgår jag ifrån den analysteknik man finner inom idéanalysen där jag har inspirerats av dess idealtyper. Utifrån min teoretiska diskussion gällande eurocentrismen operationaliserar jag begreppsparet öst/väst för att därigenom identifiera eventuella eurocentriska ståndpunkter hos de fyra utvalda författarna. Jag har valt att enbart utgå ifrån vad som *är* eurocentrism och inte att ställa upp eurocentrism och en icke-eurocentrism mot varandra. Detta eftersom mitt syfte enbart är att identifiera eurocentrism. Inte att gradera hur eurocentrisk en författare är genom att t.ex. undersöka hur många uttalanden som är eurocentriska respektive icke-eurocentriska.

Slutligen vill jag påpeka att denna uppsats på inga vis skall ses som en uppläxning av ett teoretiskt fält eller teoretiker verksamma inom det. Den övergripande ambitionen med denna uppsats är att utgöra ett konstruktivt inlägg i

diskussionen om eurocentrism. Jag kommer därmed hela tiden att diskutera sådant som på ett eller annat sätt är utvecklande för mina teoretiska utgångspunkter till vad som är eurocentrism.

De eurocentriska uppfattningarna är starka och ibland även dolda. Detta visar sig inte minst när man, som jag, skriver en uppsats om eurocentrism, fullt medveten om problematiken och fallgroparna, och ändå i vissa fall har svårt att undvika dem. Detta gör det bara desto mer relevant att skriva om denna typ av problem för att hela tiden hålla diskussionen levande och aldrig lura oss själva att tro att eurocentrism är något som tillhör det förflutna.

1.1 Bakgrund

Syftet med detta avsnitt är främst att sätta in eurocentrismen och postkolonialismen i en historisk och vetenskaplig kontext. Detta för att visa hur framväxten av eurocentrismen såg ut, och med vilket syfte, samt för att tydliggöra vad som utgör det ”postkoloniala teoretiska fältet”. Genom förståelsen av eurocentrismen och postkolonialismen tydliggörs även paradoxen att inom det postkoloniala fältet finna eurocentriska inslag.

1.1.1 Eurocentrism

Den eurocentriska diskursen började växa fram under 1700-talet som ett led i att europeiska tänkare börjat formulera en europeisk identitet. I och med detta började ett ”vi och de andra”-tänkande växa fram och en tänkt geografisk gräns mellan öst och väst skapades. Medan väst laddades med positiva egenskaper så som framsteg, utveckling och rationalitet sammankopplades öst med det motsatta. I och med detta synsätt blev väst oundvikligt för hela världens utveckling – utan väst och västs idéer var stagnation oundvikligt. Den bild som växte fram användes naturligtvis till olika syften och exempelvis den brittiska kolonialmakten använde bl.a. bilden av väst som överlägset och öst som underlägset för att undergräva varje form av motstånd i kolonierna. Om invånarna i de koloniserade länderna ständigt fick höra att varje form av motstånd var meningslös och att deras bästa alternativ var att samarbeta med kolonialmakterna så ökade naturligtvis chanserna för att de gjorde så. Denna utveckling skedde även i en period då olika sociala vetenskaper växte fram. Men istället för att ifrågasätta de eurocentriska idéerna anammades de av vetenskaperna och blev en del av den vetenskapliga diskursen i väst. Genom att identifiera olika händelser i den europeiska historien, och ge dessa händelser ett förklaringsvärde som skapare av den europeiska utvecklingen,

skapade de som var verksamma inom dessa vetenskapliga områden i början av 1800-talet en ”iron law of development”¹ för väst och det motsatta för öst då dessa händelser inte inträffat där. I väst var, genom denna iron law, framgång och utveckling oundvikligt medan öst var dömt till efterblivenhet och underutveckling.² Denna diskurs gick även igen i de läroböcker som producerades i Europa. Under 1800-talet fick man som elev exempelvis lära sig att all utveckling startade i Europa och att europén var den enda riktiga människan tack vare sin direktkontakt med Gud. Denna berättelse har med tiden sekulariserats i takt med det västerländska samhället, de rasistiska inslagen har tonats ner och/eller försvunnit och öst ses inte längre som totalt efterblivet. Europa och europén står emellertid fortfarande i händelsernas centrum i den eurocentrism som presenteras i vetenskaplig form.³ Det som gör den eurocentriska berättelsen så problematisk är att den ofta kopplas samman med fördomar eller attityder och därigenom kan angripas på samma sätt som exempelvis rasistiska eller sexistiska tankegångar. Men då eurocentriska tankar ofta presenteras i vetenskaplig form och som utsagor om empiriska observationer är det lätt att personer som annars inte är fördomsfulla tar idéerna till sig.⁴

1.1.2 Postkolonialism

För att förstå begreppet postkolonialism är prefixet ”post” en viktig pusselbit. ”Post” kan ses som något som kommer efter något annat antingen i kronologisk bemärkelse eller ur en ideologisk synvinkel. ”Post” är då något som är övergående från ett stadium till ett annat. Aina Loomba menar att definitionen av post som något övergående medfört en del kritik då det beroende som finns i världen, mellan olika länder, gör det svårt att dödförklara kolonialismen.⁵ ”Post” behöver emellertid inte ses som något som kommer efter i tid utan kan ses som en kritik av den ”koloniala dominansen och kolonialismens följdverkningar”.⁶ Även Catharina Landström lyfter fram ifrågasättandet som en viktig beståndsdel i postkolonialismen. Det Landström menar är centralt för den akademiska postkolonialismen⁷ är ifrågasättandet av den traditionella verklighetsbeskrivningen – en verklighetsbeskrivning som dominerats av det

¹ Hobson, John M (2007) *Is critical theory always for the white west and for western imperialism? Beyond westphalian towards a post-racist critical IR*. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> 6 Mars 2009. Sid 94.

² Hobson (2007) Sid 94

³ Blaut, James M (1993) *The Colonizer's model of the world*. Sid 3 f.

⁴ Blaut (1993) Sid 7 f.

⁵ Loomba, Aina (2005) *Kolonialism/Postkolonialism*. Sid. 28.

⁶ Loomba (2005) Sid. 32.

⁷ Postkolonialismen som fält rymmer enligt Catharina Lundström allt från politisk aktivism till abstrakt filosofi. I denna uppsats kommer den akademiska postkolonialismen att stå i fokus. Mer om detta i avsnitt 1.3 Avgränsningar. För information se: Landström, Catharina (2001) *Postkoloniala texter*. Sid 7

västerländska perspektivet genom en västerländsk kunskapsproduktion.⁸ Jorge de Alva menar, enligt Loomba, att de nya infallsvinklar som bl.a. postkolonialismen fört med sig lett till ifrågasättandet av synen på historien som en (1) historia och istället lyft fram den mångfald av historier som världen rymmer. De nya perspektiv som ifrågasättandet av rådande berättelser medfört har även skapat debatt kring och kritik av den linjära historiesynen och därigenom också av framstegstanken.⁹ Det har således varit ett viktigt inslag för postkolonialismen att ifrågasätta herreberättelser skapade ur det västerländska perspektivet, vilket även Landström diskuterade, och istället försöka lyfta fram förtryckta människors historia.¹⁰

Loomba, Hobson och Landström har alla gemensamt att de beskriver det postkoloniala fältet som ett fält med inre olikheter och ibland även direkta motsägelser.¹¹ Landström menar dock att det ändå går att finna en röd tråd inom det postkoloniala fältet – kritiken av den kunskap om människan som producerats inom den västerländska kunskapsproduktionen vars mål och syfte har varit att rättfärdiga orättvisor mellan olika människor.¹²

Vetenskapsteoretiskt kan postkolonialismen sägas ligga nära postmodernismen och poststrukturalismen. Detta har lett till en del kritik då man från kritikernas sida menat att postkolonialismen blivit för beroende av dessa fälts perspektiv.¹³ Det är främst dekonstruktionen inom både postmodernismen och postkolonialismen som lett till att de i vissa fall överlappat varandra och i andra skapat en viss förvirring i fråga om i vilket teoretiskt fält en text egentligen hör hemma.¹⁴ Detta är som synes två nära besläktade projekt. Postkolonialismen framställs, vilket beskrevs ovan i både de Alvas och Landströms diskussioner, som ett fält där dekonstruktionen av den rådande berättelsen framhålls som ett av de viktigaste målen. Att göra en tydlig uppdelning mellan de båda fälten är således svårt. Skillnaden som framställdes ovan bör ses som en hjälp att placera in postkolonialismen teoretiskt snarare än som ett sätt att dra upp exakta gränser för vad som är eller inte är postkolonialism.

1.2 Problem, frågeställning och syfte

I detta avsnitt kommer jag inleda med att kort presentera mitt vetenskapliga problem som sedan sammanfattas i en konkret fråga. Efter detta presenteras syftet

⁸ Landström, Catharina (2001) *Postkoloniala texter*. Sid 7

⁹ Loomba (2005) Sid. 32

¹⁰ Loomba (2005) Sid. 32 f, Landström (2001) Sid 7 f

¹¹ Landström (2001) Sid 7, Hobson (2007) Sid 103, Loomba, (2005) Sid. 16

¹² Landström (2001) Sid 7 f.

¹³ Loomba (2005) Sid. 33

¹⁴ Aschcroft, Bill, Griffiths, Gareth, Tiffin, Helen ”introduction” i Aschcroft, Bill, Griffiths, Gareth, Tiffin, Helen (Red.) (1995) *The post-colonial studies reader*. Sid. 117 f.

som, inte helt okontroversiellt, börjar med att diskutera vad jag *inte* skall göra. Detta har dock ett syfte i sig vilket presenteras nedan.

Problemet för denna uppsats är huruvida det går att finna eurocentrism i det postkoloniala teoretiska fältet.¹⁵ Jag kommer inte att ställa upp de utvalda verken mot varandra för att se vilket av dem som är mest eurocentriskt. Jag kommer heller inte väga antalet uttalanden som kan tolkas som eurocentriska mot uttalanden som kan tolkas som icke-eurocentriska i ett verk för att kunna fastslå om verket är eurocentriskt eller ej. Problemet är om det *över huvud taget* finns eurocentriska tankar inom de utvalda postkolonialistiska verken. Därmed kan problemet sägas ligga inom ramen för eurocentrism snarare än inom ramen för postkolonialism då det är den eventuella förekomsten av eurocentrismen som är central.

Det är dock extra intressant att undersöka förekomsten av eurocentrism inom postkolonialismen då det är mer osannolikt att finna eurocentrism där än inom ett teoretiskt fält som inte har en så starkt uttalad anti-kolonialistisk och anti-imperialistisk profil.

Detta problem kan koncentreras till frågan:

- Går det att finna eurocentrism i postkolonialismen?

Mitt syfte är inte att peka på postkolonialismen som en ”dålig” eller ”felaktig” teoretisk utgångspunkt genom att identifiera eurocentrism inom fältet. Jag har ingen ambition att generalisera kring det postkoloniala fältet som sådant.

Syftet är, utifrån ovan presenterade problem, att undersöka om de utvalda postkoloniala verken innehåller eurocentrism. Detta för att se huruvida eurocentriska uppfattningar och tankar är så starka att de tränger in i verk vars utgångspunkt är att bidra med nya perspektiv och ifrågasätta bl.a. eurocentriska uppfattningar i tidigare forskning. Utgångspunkten är att denna uppsats skall vara ett inlägg i diskussionen om eurocentrism. Med detta följer att jag kan komma att stöta på eurocentrism som jag inte diskuterar i mitt teoretiska avsnitt. Jag kommer inte blunda för detta utan parallellt arbeta med att utveckla mitt eget teoretiska avsnitt. Denna teoriutveckling tänker jag mig kan ske i två former. För det första genom att jag uppfattar någon diskussion eller liknande hos dessa författare som eurocentriskt och som jag med mina nuvarande teoretiska utgångspunkter missar. Om så är fallet får jag återgå till den tidigare forskningen om eurocentrism för att se hur detta problem diskuterats innan. För det andra att någon av dessa teoretiker själv diskuterar ett sätt att identifiera eurocentrism som skulle vara fruktbart för mina teoretiska utgångspunkter. Eftersom ambitionen är att vara ett inlägg i diskussionen om eurocentrism ser jag därför ingen anledning att inte ta till mig dessa båda punkter då de enbart skulle ha en positiv inverkan på denna ambition.

¹⁵ Vilka dessa verk är och varför de valts ut diskuteras närmare i avsnitt 1.3 Avgränsning.

1.3 Avgränsning

Postkolonialismen förekommer inom ett stort antal områden, även utanför den akademiska världen, och tar sig därmed uttryck på ett stort antal vis. I denna uppsats utgör centrala verk inom det postkolonialistiska teoretiska fältet källorna. Jag har valt att avgränsa mig till den akademiska postkolonialismen och de fyra teoretiker som, av Fernando Flores, pekats ut som grundarna av det postkoloniala fältet. Dessa är Edward Said, Frantz Fanon, Homi K Bhabha och Gayatri Chakravorty Spivak.¹⁶ Även Peter Childs och Patrick Williams menar att dessa fyra är centrala för det postkoloniala fältet och gör samma urval i sin bok *An introduction to post-colonial theory*. Childs och Williams tar upp ett citat där Spivak, Said och Bhabha pekats ut som "the holy trinity of colonial-discourse analysis".¹⁷ Även om de skriver att detta citat är något ironiserande menar de att man måste erkänna dessa tre en central roll inom det postkoloniala fältet.¹⁸ Childs och Williams skriver vidare att Fanon är den person som, mer än någon annan, är starkast förknippad med anti-koloniala och anti-imperialistiska teorier.¹⁹

Jag vill, för att undvika onödiga missförstånd, tillägga att avgränsningen till den akademiska postkolonialismen enbart gäller valet av mina källor, jag kommer däremot att diskutera det författarna tar upp utan förbehåll.

De fyra centrala författarna och deras verk som är aktuella för denna uppsats är således:

- Frantz Fanon *Peau noire, masques blancs (Svart hud, vita masker)* Första utgivning 1952
- Edward Said *Orientalism. (Orientalism)* Första utgivning 1978
- Gayatri Chakravorty Spivak "Can the subaltern speak?" Först publicerad i *Marxism and the Interpretation of Culture* (1988) Nelson, Cary, Grossberg, Lawrence (Red.)
- Homi K. Bhabha *The Location of culture*. Första utgivning 1994

Edward Said och Frantz Fanon har lästs i svensk översättning vilket är anledningen till att deras böcker står med den svenska översättningen av titeln inom parentes.

¹⁶ Flores, Fernando. *Postkolonial teori*.

www.lu.se/upload/Kulturvetenskaper/Uppload_Fernando/Postkolonial_teori.ppt/ Sid. 3.

¹⁷ Childs, Peter, Williams, Patrick (1997) *An Introduction to Post-Colonial Theory*. Sid. viii

¹⁸ Childs, Williams (1997) Sid. viii

¹⁹ Childs, Williams (1997) Sid. 49

2 Teoretiskt förhållningssätt till eurocentrism

Detta avsnitt fokuserar på begreppet eurocentrism och hur jag teoretiskt kommer att förhålla mig till detta begrepp. Den teoretiska utgångspunkten i min uppsats är John Hobsons diskussion om kritisk IR-teori som leder fram till skapandet av hans postrasistiska-IR teori.²⁰ Det jag främst inspirerats av är att Hobson menar att vara kritisk mot väst och västs imperialism i lika hög grad som ett ständigt hyllande av väst kan innebära att är eurocentrisk.²¹ För att förstå hur en teori som postkolonialismen, som är uttalat kritisk mot västs imperialism, kan vara bärare av eurocentriska tankar är det av vikt att reda ut begreppet eurocentrism och hur jag teoretiskt kommer att använda eurocentrism-begreppet i denna uppsats. Nedan kommer två sätt att definiera eurocentrism att kontrasteras mot varandra för att skapa förståelse för hur en teori som i grunden är kritisk mot västs imperialism kan vara bärare av eurocentriska tankar. Vidare kommer diskussionen utifrån Hobson att utökas och kompletteras med ytterligare diskussioner kring begreppet eurocentrism och slutligen leda fram till ett antal punkter där jag sammanfattar hur jag förhåller mig till eurocentrismbegreppet.

För det första kan man utgå från eurocentrism som ett hyllande av väst och ett negligierande av eller nedsättande sätt att beskriva öst d.v.s. att man helt enkelt bortser ifrån att öst är en aktör och/eller när man gör det så är det i negativa ordalag. Denna form av eurocentrism kallar Hobson för ”conscious eurocentrism”.²²

För det andra kan man definiera eurocentrism utifrån den form som Hobson benämner ”subliminal eurocentrism”. I denna form är det inte längre hyllandet av väst som är centralt. Det kan lika gärna vara en kritik av väst eller västlig imperialism som står i fokus och utgör det eurocentriska inslaget. Men, och detta kan inte nog poängteras, det är inte kritiken i sig som är avgörande för huruvida något är eurocentriskt eller ej. Det viktiga är, och detta utgör fundamentet för hela mitt teoretiska resonemang, *hur* man undersöker och inte *vad* man undersöker. Det faktum att det inte längre är hyllandet av väst, utan lika gärna kan vara en kritik av väst, som är grunden för eurocentrism öppnar möjligheten att undersöka huruvida teorier som är kritiska av väst och västlig imperialism själva är bärare och spridare av eurocentriska idéer.

²⁰ För en djupare diskussion om den postrasistiska IR-teorin se: Hobson (2007) Sid. 91-116.

²¹ Hobson (2007) Sid 92

²² Hobson (2007) Sid 92

Nu har således två typer av eurocentrism utkristalliserats - ”conscious eurocentrism” och ”subliminal eurocentrism”. Men det finns dock en viss risk med att göra en så tydlig åtskillnad mellan två olika former av eurocentrism som Hobson gör. Detta eftersom gränsen inte alltid är så tydlig mellan vad som är ”counscious eurocentrism” och vad som är ”subliminal eurocentrism”. Detta leder till mitt ställningstagande att det enbart finns en eurocentrism, inte flera. Denna uppdelning utgör dock på ett teoretiskt plan en bra tankekonstruktion för att hålla isär två ytterligheter av eurocentrism. Detta är också anledningen till att jag väljer att hålla fast vid Hobsons uppdelning och istället diskutera problematiken med uppdelningen när och om en sådan dyker upp. I huvudsak kommer jag att utgå från Hobsons ”subliminal eurocentrism”. Detta eftersom jag anser att den renodlade formen av ”conscious eurocentrism” ligger så långt ifrån postkolonialismen att det inte är möjligt för en postkolonial teoretiker att uttrycka dessa tankar och samtidigt hävda att forskningen vilar på en postkolonial teoretisk grund.

2.1.1 Väst som självgenererande och alltings centrum

Att väst är självgenererande tar sig uttryck i en syn där väst skapar sig själv utan yttre intryck d.v.s. att väst inte är i behov av yttre influenser för att utvecklas utan kan göra så i kraft av sig självt. Vidare innebär detta synsätt att västs makt och inflytande i världen förvandlas till ”the only game in town”²³. Det är inom ramen för västs ”spel” som öst kan agera. När öst passiviserats blir samtidigt västvärldens civilisation och imperialism naturliga och i det närmaste oundvikliga då det inte finns några andra aktörer utan enbart åskådare på spelplanen.²⁴

Med väst som världens centrum åsyftas inte främst väst som ett geografiskt centrum utan väst som ett idémässigt centrum. Den bild som väst projicerat på sig själv sprids således till övriga världen, med syfte att göra den övriga världen till sin egen avbild, genom en så kallad envägsdiffusionism.²⁵

2.1.2 Diffusionism

För att förstå hur bilden av väst som alltings centrum växt fram är det viktigt att förstå diffusionismen och dess utveckling. En kulturell förändring kan ske genom att kulturen förändras inifrån, genom innovation, eller genom att en idé eller ett materiellt ting förs in i en kultur utifrån. Dessa processer sker hela tiden världen över och påverkar olika kulturer. En del forskare tenderar att ge den senare av dessa båda processer ett stort förklaringsutrymme, ibland så stort att den inre

²³ Hobson (2007) Sid. 93.

²⁴ Hobson (2007) Sid. 93.

²⁵ Hobson (2007) Sid. 93.

förändringen mer eller mindre bortses ifrån. Dessa lutar sig alltså mot en diffusionistisk förklaring och är följden av att man ser människan som i första hand imitator och i andra hand innovator. Det är enbart inom ett litet antal kulturer innovation återfinns. Innan jag går vidare för en diskussion om diffusionismens framväxt och uttryckssätt är det dock på sin plats att poängtera att all diffusionism inte är eurocentrisk. Det är diffusionistiska förklaringar som tenderar att hela tiden placera Europa i centrum för kulturspridningen som är eurocentriska.²⁶ Nedan kommer först en historisk genomgång av den eurocentriska diffusionismen att presenteras för att därigenom visa hur dess innehåll till viss del har förändrats men med en bibehållen grundidé. Detta följs upp med hur den eurocentriska diffusionismen kan ta sig uttryck.

Viktiga beståndsdelar i den tidiga eurocentriska diffusionismen var synen på att den naturliga platsen att finna kulturella framsteg var i Europa. När Europa interagerade med övriga världen skedde detta genom, sett ur den eurocentriska diffusionismens perspektiv, att europeiska tankar och värden spreds från Europa till övriga världen. Det som spreds åt andra hållet d.v.s. från övriga världen till Europa byggde till stor del på antagandet om de andra som vildar och barbarer. Det som spreds var då sådant som passade in i mallen för vad öst ansågs stå för t.ex. svart magi, sjukdomar och andra ociviliserade manér. Den tidiga formen av diffusionism uppträdde i en period när kolonialismen ansågs vara något som var här för att stanna och inte ett övergående fenomen. När den eurocentriska diffusionismen började kritiserar runt 1930-talet och nya belegg för att de icke-europeiska länderna inte hade varit stagnerade fram till och med dess att européerna anlant började ett behov av ett nytt sätt att se på världen ta form. Detta medförde att de rasistiska idéerna och de mer extrema diffusionistiska tankarna rensades bort och en viss form av spridning ansågs ha kommit från de icke-europeiska länderna till Europa. Den hegemoniska världsbilden med väst i centrum består emellertid och diffusionismen tar nu formen av internationella hjälpprogram, globaliseringsprocesser o.s.v. Även utan de rasistiska och koloniala tankarna är det eurocentriska inslaget starkt. Det är nu genom exempelvis hjälpprogram och globalisering väst skall ge öst utveckling och framsteg.²⁷

Mer konkret visar sig detta i eurocentriska globaliseringsteorier där väst, då främst USA, ses som den drivande kraften bakom globaliseringsprocesserna. Öst har inget val utan tvingas mer eller mindre att ta till sig de neoliberala värden som väst skapat och sedan använder sig av för att göra resten av världen till sin spegelbild.²⁸ Edgardo Lander diskuterar hur synen på Europa som ett idémässigt centrum kan ta sig uttryck i frågan om kunskap. När kunskap ses som en linjär framstegsprocess med Europa som måttstock får detta följden att europeisk

²⁶ Blaut (1993) Sid. 11 f.

²⁷ Blaut, James M (1992) *1492: the debate on colonialism, eurocentrism and history*. Sid. 6 ff. Blaut, James (2000) *Eight Eurocentric Historians*. Sid. 6 ff.

²⁸ Hobson (2007) Sid. 97.

kunskap ses som objektiv, sann och universell medan all annan form av kunskap betraktas med skepticism då den anses vara ovetenskaplig.²⁹

Den eurocentriska diffusionismen grundar sig alltså på två antaganden. För det första att de flesta kulturer är icke-inovativa d.v.s. att de imiterar snarare än utvecklar och för det andra att några få samhällen är innovativa. Det är dessa samhällen som lägger grunden för kulturell förändring och behåller sin plats som alltings centrum genom sin förmåga att förändra och utveckla. I ett globalt perspektiv utgör således Europa genom dessa tankar alltings centrum som sändare av idéer och tankar som ligger till grund för kulturell förändring medan öst är en passiv mottagare.³⁰

2.1.3 Eurocentrism genom den förmedlade historiebilden

Eurocentrism kan även visa sig genom vilken historiebild som förmedlas. I denna fråga visar Hobson och Edgardo Lander upp två liknande sätt att identifiera eurocentrism. Hobson återger Janet Abu-Lughods diskussion där hon lyfter fram att en vanlig eurocentrisk angreppsvinkel är att ta utgångspunkt i dagens samhälle för att sedan resonera bakåt. Man tar alltså utgångspunkt i västvärldens ekonomiska och politiska hegemoniska ställning idag för att sedan landa i en slutsats som, utifrån historiska händelser, försöker förklara varför dagens situation var tvungen att inträffa.³¹ Det man hittar kommer alltid stödja den tes man driver, oavsett vad det är man hittar, eftersom man utgår från att det man finner leder till dagens samhälle.

Lander för en diskussion där denne pekar ut att den europeiska historien ses som universell, hur lokal eller regional den än må vara. Landers resonemang utmynnar i att den europeiska historien, eftersom den ses som universell, sedan blir referenspunkten för all annan historia. Med detta följer även en linjär historiesyn där Europas väg från "ociviliserade" till "civiliserade" ses som den väg alla andra måste vandra om de vill utvecklas.³² Även Enrique Dussel menar att denna historiesyn är eurocentrisk. I sin kritik av Hegel och Habermas menar Dussel att moderniteten hos dessa båda framställs som en inomeuropeisk företeelse då enbart händelser så som franska revolutionen, upplysningen o.s.v. anses ligga till grund för det moderna samhället.³³ Det Hobson beskriver som "the only game in town" går i James Blauts diskussion under benämningen historiskt tunnelseende. En av Blauts viktiga poänger i detta sammanhang är att historien ses som en lång tunnel vilken endast rymmer händelser i väst. Utanför

²⁹ Lander, Edgardo (2002) *Eurocentrism, Modern Knowledges, and the "Natural" Order of Global Capital*. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> Sid 246.

³⁰ Blaut (1993) Sid. 13 f.

³¹ Hobson (2007) Sid. 99.

³² Lander (2002) Sid. 246.

³³ Dussel, Enrique (2000) *Europe, Modernity, and Eurocentrism*. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> Sid. 469.

tunneln finns de icke-europeiska ländernas historia vilka endast tas hänsyn till om man vill göra en jämförelse mellan Europa och de icke-europeiska länderna. Detta är en historiesyn som möjliggjorts genom den eurocentriska diffusionismen och som gav ett intellektuellt stöd för kolonialismen.³⁴

Avslutningsvis vill jag diskutera ytterligare en viktig ståndpunkt utifrån vilken jag angriper problemet. Utgångspunkten är att det postkoloniala fältet verkligen har en ärlig ambition att fullfölja de mål som presenteras i bakgrundsavsnittet. Jag arbetar utifrån att det inte finns någon konspiratorisk sida, för att dra det till sin spets, som medvetet sprider eurocentriska tankar. Problemet ligger snarare i att undersöka huruvida eurocentriska tankar och idéer är så djupt rotade att de går att återfinna även i postkolonialismen.

Så, vilka teoretiska ståndpunkter kan då tas med i skapandet av en metod för att undersöka huruvida det finns eurocentrism inom det post-koloniala teoretiska fältet? Enligt diskussionen ovan är eurocentrism synen på:

- Väst som självgenererande
- Väst som spelledare d.v.s. sätter reglerna som öst enbart har att följa
- Väst som alltings centrum
- Väst som måttstock genom vilken man jämför och värderar andra kulturer
- Västs historia som den universella historien
- Väst som sändare i en envägsdiffusionistisk spridning

Detta är, kortfattat, de teoretiska utgångspunkterna för skapandet av de analysverktyg genom vilka de utvalda verken inom det postkoloniala teoretiska fältet kommer undersökas.

³⁴ Blaut (1992) Sid. 6 ff.

3 Analysteknik

I enlighet med Ludvig Beckmans diskussion om skillnaden mellan metodologi och analysverktyg väljer jag att kalla detta avsnitt för analysteknik snarare än för metod, då metod innefattar båda dessa begrepp och därför kan vara förvirrande.³⁵ Mina teoretiska ställningstaganden klargjordes i föregående avsnitt. I detta avsnitt väljer jag därför att rikta in på mig hur jag skall ta mig från ett teoretiskt ställningstagande till att skapa de verktyg genom vilka jag kan analysera de fyra centrala verken inom det postkoloniala fältet. Först vill jag dock klargöra hur jag i denna uppsats förhåller mig till öst/väst.

Att använda begreppsparet öst/väst kan, som Hobson skriver, vara problematiskt i sig och leda till kritik. Hobson menar dock att användandet av dessa begrepp inte i sig är grund för en eurocentrisk syn, det är först när man använder dem utifrån innehåll som: Europa som självgenererande, mötet mellan öst/väst är en monolog där väst är aktivt och öst är passivt o.s.v.³⁶ På samma sätt kommer jag förhålla mig till öst/väst. Det är främst ett sätt att göra min uppsats jämförbar med tidigare forskning och innehåller inte i sig själva några värderande omdömen om detta begreppsars inbördes förhållande. Öst/väst är, som tidigare nämnts, inte i sig begrepp genom vilka jag kommer undersöka forskningen om kolonialismen, däremot utgör de spelplanen för den undersökning jag ämnar göra och är därmed viktiga att diskutera.

Denna uppsats är inte en idéanalys i traditionell mening. Däremot är den inspirerad av idéanalysens verktyg. Att jag poängterar att detta inte är en idéanalys beror på att om jag hade en uttalad idéanalytisk ansats skulle detta kunna vara förvirrande. Beckman menar att huruvida en undersökning skall anses vara idéanalytisk eller inte beror snarare på vad man undersöker och inte hur man undersöker det. Idéanalysen är således ett samlingsnamn där olika analysverktyg, syften och frågeställningar ryms.³⁷ Denna analys faller alltså inte inom den idéanalytiska ramen utan tar enbart avstamp i idéanalysens verktyg.

Med utgångspunkt i idéanalysens analysverktyg, idealtyper, kommer den utvalda postkolonialistiska forskningen att undersökas utifrån det teoretiska avsnittet. Tanken med detta är att synliggöra de eventuella eurocentriska tankar som ryms inom det postkoloniala fältet.

Nedan följer ett antal påståenden om synen på öst/väst som utgör utgångspunkten för denna studie och som i enlighet med mitt teoretiska avsnitt

³⁵ Beckman, Ludvig (2005) *Grundbok i idéanalys*. Sid 10

³⁶ Hobson (2007) Sid. 96

³⁷ Beckman (2005) Sid 10, Bergström, Göran, Boréus, Kristina (2005) "Idé- och ideologianalys" i Bergström, Göran, Boréus, Kristina (Red.) *Textens mening och makt*. Sid. 159 f.

kan sägas vara eurocentriska. Vissa av dessa påståenden överlappar varandra. Detta ser jag dock inte som något problem utan snarare något som kan förhindra eventuella gråzoner som annars kunde medfört att eventuella eurocentriska inslag förbisets. Detta är alltså ett medvetet val för att minska kryphålen i nätet.

VÄST	ÖST
Kulturen är självgenererande	Beroende av kontakten med väst för sin kulturella utveckling
Aktiv	Passiv
Västs historia är universell	Har ingen egen historia
Måttstocken genom vilken andra kulturer jämförs	Diskuteras i jämförande termer där väst är utgångspunkten – inte en jämbördig aktör
Spelledare – sätter regler	Följer reglerna uppsatta av väst
Centrum	Utkant/periferi
Diffusionism - Sändare	Diffusionism - Mottagare

Öst och väst har nu fyllts med en innebörd som jag utifrån mitt teoretiska avsnitt menar är eurocentriska uppfattningar. Utifrån denna idealtypskonstruktion kommer nedan de postkoloniala verken att analyseras för att se om någon av de postkoloniala författarna ger en beskrivning som passar in i någon eller några av dessa fält.

4 Postkoloniala teoretiker

I detta kapitel är det de fyra postkoloniala teoretikerna som står i fokus. Utifrån min ovan angivna analys teknik kommer jag nedan att presentera det som framkom genom läsningen av dessa. Varje avsnitt inleds med en kort översiktlig presentation av författaren då det, som jag tidigare nämnt, finns en stor spridning inom det postkoloniala fältet. Den inledande presentationen har alltså till syfte att placera den aktuella författaren inom det postkoloniala fältet.

4.1 Frantz Fanon

Fanons bok *Svart hud, vita masker* utkom redan 1952 vars betydelse jag kommer diskutera nedan. Fanon utgår från Hegels herre-träl-dialektik d.v.s. att herren blir herre därför att denne har trälarna och trälen blir träl därför att denne har en herre. Fanon utgår mer eller mindre direkt ifrån Hegels teori för att undersöka förhållandet mellan de koloniserande och de koloniserade. Dock finns ett antal undantag. Hegel menar att det finns en ömsesidighet mellan herre och slav, en ömsesidighet som Fanon menar inte finns i den koloniala relationen.³⁸ Jag kommer inte gå in djupare här på Fanons teoretiska koppling till Hegel, det är dock viktigt att poängtera att Fanon inte är dekonstruktionist, som flertalet postkoloniala teoretiker numera är, utan att han lutar sig mot en annan teoretisk utgångspunkt. Det är även viktigt att tänka på i vilken kontext Fanon skrev. När boken utkom 1952 var exempelvis ordet ”neger” inte främmande att använda. I dagens kontext då det av många, däribland mig själv, anses vara stötande kommer jag istället att använda mig av begreppet ”svarta människor” för att beskriva detta. Det är dock viktigt att tänka på, när begreppet används, att detta speglar mer än bara hudfärg. Det syftar även till den skapade identiteten. Jag kommer inte att rada upp fler exempel på vad det innebär att boken är skriven i 1952 års kontext utan vill bara påpeka att så är fallet. Detta gäller naturligtvis inte enbart för Fanon utan även för alla författare som diskuteras i denna uppsats. Problematiken blir dock emellanåt tydligare hos Fanon då hans bok utkom så pass mycket tidigare än de andra. Fanon beskriver främst de koloniserades situation på Martinique – han har således inte någon ambition att göra en universell beskrivning av de koloniserades situation även om han emellanåt exemplifierar med andra fall.

³⁸ Fanon, Frantz (1995) *Svart hud vita masker*. Sid. 10 f.

I Fanons framställning är de koloniserade hela tiden ett handlande subjekt, inte ett passivt objekt. Detta vare sig det rör sig om identitetsskapandet eller mer basala ting så som att resa till Europa för att utbilda sig. Fanon beskriver de svarta kvinnor som reser till Europa för att studera och är fast beslutna om att aldrig gifta sig med en svart man. Att göra det skulle vara att frivilligt ta sig tillbaka till den situation de just tagit sig ut ur. Fanon menar att denna typ av fördomar fanns bland de som lämnat Martinique och den Antiller³⁹ som tog på sig att undersöka fördomarna bland de sina stod inför en massiv uppgift.⁴⁰ Det finns således två typer av aktivt handlande här. Dels finns det den svarta kvinna som själv tagit sig ut ur sin situation för att själv förändra den och dels finns det den som skall undersöka de fördomar som finns hos Antillern. Jag kommer inte uppehålla mig vid denna dimension mer än så. Detta är ett genomgående tema för hela boken och Fanon beskriver genomgående de koloniserade som aktivt handlande subjekt. Det intressanta visar sig när man går på djupet med ramarna för handlandet.

När Fanon diskuterar att den svarta kvinnan inte vill gifta sig med en svart man kan detta tolkas som ett aktivt handlande - det är inte den vite mannen som "tar sig" en svart kvinna efter behag utan den svarta kvinnan som väljer en vit man då detta bäst främjar hennes framtid. Det är även ur hennes perspektiv händelsen beskrivs och med hennes handlande i fokus. Men varifrån kommer uppfattningen om att detta val skulle vara det bästa? Enligt Fanon beror detta på att för den svarta människan finns det enbart en väg för att lämna den svarta identiteten och det är att anpassa sig till den vita världen. Den svarta människan kräver ett vitt erkännande.⁴¹ Denna uppfattning beskriver Fanon som pådyvlat av de vita européerna härstammande ifrån tanken att det finns en hierarki bland hudfärger, där vit hud är bättre än svart. Om den svarta människan accepterar denna bild kommer hon att försöka, att med olika medel, klättra på skalan för att nå den vites nivå. För att undkomma detta måste man, enligt Fanon, omstrukturera världen.⁴² Friheten att handla är dock i detta avseende kraftigt vingklippt, av den bild som är skapad av européerna, vilket inte minst visas genom Fanons beskrivning av de svarta kvinnorna som aktivt väljer bort att gifta sig med en svart man. Detta för att klättra på en hierarki skapad av européer och som enbart är till fördel för européer.

I diskussionen ovan visar det sig att de koloniserade måste förhålla sig till en bild skapad av väst – den hierarkiska bilden där det som står högst är att vara vit. Men detta visar sig även på andra ställen i Fanons framställning bl.a. då han diskuterar Madagaskar. Efter de vitas ankomst till Madagaskar existerar inte längre madagasken utan att "madagasken *existerar med europén*".⁴³ Så långt är egentligen allt väl. Det kan tyckas fullt naturligt att madagasken och Madagaskar förändrades av koloniseringen. Det anmärkningsvärda med Fanons framställning

³⁹ Antillerna är en ögrupp. Martinique är en av öarna i denna ögrupp. Antillern är således namnet på en invånare på någon av dessa öar.

⁴⁰ Fanon (1995) Sid. 58

⁴¹ Fanon (1995) Sid. 60 f

⁴² Fanon (1995) Sid. 85

⁴³ Fanon (1995) Sid. 97.

är dock att det enbart är de koloniserades kultur som påverkas och förändras av koloniseringsprocessen.

Efter de vitas ankomst till Madagaskar beskriver Fanon hur den madagaskiska identiteten i grunden förändras:

”Jag börjar med andra ord lida av att inte vara vit människa i samma mån som den vita människan börjar diskriminera mig, gör mig till en koloniserad, berövar mig allt värde, all egenart, talar om för mig att jag parasiterar på världen [...]”⁴⁴

I mötet mellan de två kulturerna är det enbart de koloniserades som påverkas. Vad vithet är sprids inom det madagaskiska samhället och madagasken tvingas anpassa sig till det medan de européer som anlänt inte påverkas av mötet. Att den kulturella spridningen enbart går åt ett håll är ett genomgående tema i Fanons framställning. Detta tydliggörs bl.a. då Fanon diskuterar populärkulturens betydelse för den svarta identiteten med amerikanska tidningar och filmer som skapar en bild av vilden och barbaren, en bild som tas emot och anammas av barnen i de koloniserade länderna.⁴⁵ Särskilt tydligt blir detta då Fanon talar om identiteternas förhållande. Där menar han att den svarte inte bara måste vara svart – den svarte måste vara svart i förhållande till den vite medan det omvända förhållandet inte existerar. Den vite behöver alltså bara var vit i förhållande till sig själv.⁴⁶

Det jag menar är det eurocentriska i Fanons framställning är hans beskrivning av att de koloniserade hela tiden handlade utifrån regler uppsatta av kolonialmakterna. Det finns i stort sett inget handlande utanför dessa gränser och det är hela tiden i förhållande till européerna som identiteten utvecklas. Att samtidigt beskriva de koloniserandes kultur som oförändrad av mötet menar jag är detsamma som att ge Europa och européerna rollen som spelledare och spridare av kultur. Det är, enligt mitt teoretiska förhållningssätt, att sätta Europa i centrum då allting utgår ifrån väst och kommer till öst.

⁴⁴ Fanon (1995) Sid. 98.

⁴⁵ Fanon (1995) Sid. 47.

⁴⁶ Fanon (1995) Sid. 107.

4.2 Edward Said

Edward Suids bok *Orientalism* utkom 1978 och syftar till att undersöka hur västvärlden skapade bilden av orienten – en Orient som enligt Said aldrig funnits utan enbart en skapad värld utifrån imperialistiska och koloniala uppfattningar. Teoretiskt lutar sig Said på Michel Foucaults uppfattning om att kunskap är makt. För Said innebär detta att mer kunskap ger mer makt.⁴⁷ Vidare använder sig Said av diskurs för att analysera hur bilden av öst skapats i väst, även detta inspirerat av Foucault. Said menar att det är genom diskursen man kan skapa en förståelse för hur den europeiska kulturen lyckades styra och skapa orienten. Said skriver även att orientalismen hade en så starkt auktoritär ställning att ingen som ”skrev, tänkte eller utförde någon handling med anknytning till Orienten kunde göra det utan att ta hänsyn till de begränsningar för tanken och handlandet som orientalismen medförde”.⁴⁸ Detta visar tydligt vilken vikt Said lägger vid orientalismen som skapare av den diskurs genom vilket västvärlden diskuterade orienten från slutet av 1700-talet fram till och med utkomsten av Suids bok 1978.⁴⁹ Orientalismen är för Said således något mer än en avgränsad akademisk specialgren.⁵⁰ Centralt för Said är att dekonstruera västs kunskapande om öst för att därigenom kunna dekonstruera västs auktoritära maktställning över öst.⁵¹

Kontakter mellan öst och väst hade, skriver Said, förekommit genom handel, krig och upptäcktsresor. Han pekar dock ut två andra element som huvudsakliga för kontakterna mellan öst och väst. För det första den ökade systematiska kunskapen om öst i väst och för det andra att väst hela tiden hade en dominerande position över öst. Dessa två element knyts, enligt Said, samman genom att styrkepositionen väst har över öst medför att ”kunskapen om orienten *skapar*, på grund av att den härrör ur en styrkeposition, på sätt och vis Orienten, orientalen och dennes värld”.⁵² Genom sin styrkeposition menar alltså Said att väst undersökte öst så som man i ett laboratorium undersöker sitt objekt och ger det egenskaper. Vidare menar Said att orientalisterna kunde uttrycka sig så som de gjorde i och med att en äldre orientalistisk tradition skapat ”en vokabulär, ett bildspråk, en retorik och vändningar som de kunde använda sig av”.⁵³ Så kunskapen om öst skapas i väst och av väst, den skapar den orientalistiska världen utifrån en maktstruktur och den satte upp de tankramar genom vilka alla som på något sätt behandlade ämnet orienten tvingades förhålla sig till.

Att Said ger den orientalistiska berättelsen en stark europeisk prägel är inte något konstigt i sig. Att en orientalistisk berättelse formades i Europa är samma process som det identitetsskapande som eurocentrismen lade grund för, som jag

⁴⁷ Flores *Postkolonial teori*. Sid. 20 f, Said, Edward (1993) *Orientalism*. Sid. 38.

⁴⁸ Said (1993) Sid. 5.

⁴⁹ Said (1993) Sid. 5.

⁵⁰ Said (1993) Sid. 38.

⁵¹ Flores *Postkolonial teori*. Sid. 20 f

⁵² Said (1993) Sid. 42.

⁵³ Said (1993) Sid. 43.

påvisade i den historiska tillbakablicken på eurocentrismen. Det uppseendeväckande med Suids framställning ligger, enligt mig, i den styrka han ger orientalismen för både den europeiska kulturella förändringen och, framför allt, den kulturella förändringen i öst. Detta visar sig bl.a. då han talar om vilka idéer som låg till grund för vem den vite mannen var, hur orienten fördes in i historien av orientalisterna efter första världskriget och hur européerna som åkte till orienten var tvungna att skydda sig mot påverkan från orienten.⁵⁴ Dessa tankar förutsätter dels att det finns en universell historia att föras in i och att kultur är något så tydligt definierat att det går att peka ut vad som är vi och vad som inte är det. Det är dock först i slutet av hans framställning den eurocentriska diffusionismen visar sig på allvar i och med att Said diskuterar följderna av orientalismen för öst. Said diskuterar förhållandet mellan öst-väst på följande vis:

”[...] Förenta staterna är en ytterst sparsmakad kund som köper ytterst få produkter (huvudsakligen olja och billig arbetskraft) medan araberna har en synnerligen mångsidig konsumtion av en myckenhet av amerikanska varor av både materiellt och ideologiskt slag”⁵⁵

Detta innebär att det bakom både den materiella och ideologiska konsumtionen går att finna kulturell spridning. Den ideologiska dimensionen kan kopplas till det Said skriver om att det finns en stark paradox i att araben, oreflekterat, konsumerar en Hollywoodversion av vad det innebär att vara arab.⁵⁶ Den bild som frammanats genom den orientalistiska diskursen har, ur detta synsätt, nått en sådan styrka att den bild av vad det innebär att vara arab, och som illustreras i Hollywood-filmer, gått ifrån att vara en felaktig och fördomsfull bild och en produkt av orientalismen till en sanning då den visas i arabländerna. Återigen ringer det tidigare, från Said, återgivna citatet ”kunskapen om orienten *skapar*, på grund av att den härrör ur en styrkeposition, på sätt och vis Orienten, orientalen och dennes värld”⁵⁷ i öronen.

När Said talar om materiell konsumtion gör han det i form av coca-cola, jeans och teknik som går från USA till arabländerna, varor som i hans framställning är så mycket mer än bara en läsk, ett tyg, eller muttrar och skruvar. Symbolvärdet ligger i att de, enligt Said, leder till en standardisering av smak och livsstil i den arabiska regionen.⁵⁸

Said beskriver även en vetenskap infekterad av de orientalistiska tanketraditionerna. Det orientalistiska inflytandet har spridit sig till tidskrifter och böcker där araber utfört dessa analyser i enlighet med den orientalistiska skolan

⁵⁴ Said (1993) Sid. 167, 226 f och 240.

⁵⁵ Said (1993) Sid. 324.

⁵⁶ Said (1993) Sid. 324.

⁵⁷ Said (1993) Sid. 42.

⁵⁸ Said (1993) Sid. 324.

och utfört undersökningar om ting så som ”det arabiska psyket”.⁵⁹ Att hävda att undersökningar om det arabiska psyket inte är något annat än dålig vetenskap är det väl få som skulle säga emot. Det Said däremot gör är att beskriva hela den arabiska universitetsvärlden som ett dåligt fungerande arv från kolonialismen. Detta gäller såväl, enligt Said, utformningen av universitetsväsendet som kunskapen som förmedlas genom den.⁶⁰ Den orientalistiska diskursen har alltså enligt Said en fortsatt hegemonisk ställning över arabvärlden och resultatet av detta är att:

”orientalistiska studenter (och orientalistiska professorer) fortfarande vill komma och sitta vid amerikanska orientalisters fötter för att senare inför åhörare i sina hemländer upprepa de klichéer som jag har karaktäriserat som orientalistiska dogmer”⁶¹

Genom detta system kommer den orientalistiska diskursen att spridas i arabländerna. Fortfarande pekar han på den hegemoniska ställning som väst har över öst då han menar att den arabiske studenten eller professorn inte blir något annat än en ”infödd sagesman”⁶² i ögonen på västerlandet. I och med att orientalen dessutom sitter vid fötterna på de amerikanska orientalisterna och åker hem och rapar upp de klichéer de har fått lära sig är den inhemska intelligentian i arabländerna en hjälptrupp åt det som den uppfattar som viktigt i den västerländska kulturen. I sin roll som infödd sagesman ger den arabiske intellektuelle även legitimitet åt idéer som modernisering, framsteg och den kulturella importen. Idéer som, enligt Said, främst är hämtade från Förenta staterna.⁶³

Att jag genom min analys av Said pekar ut visa delar av hans framställning som eurocentrisk vilar på ett antal punkter som han för fram. För det första genom att orientalismen ges en så stark ställning att det inte gick att skriva, tala eller tänka på orienten utan att ta hänsyn till den orientalistiska diskursen. Detta trots att mötet mellan öst och väst skett inom andra områden, vilket även Said beskriver. Genom orientalismens styrka sker två processer. Den första, som påverkar i huvudsak öst, är att bilden som skapats i väst går ifrån att vara en bild till att de facto omforma öst. Den andra är att väst förblir opåverkat i mötet. De två element som Said beskriver som huvudsakliga i mötet mellan öst och väst tonar ner betydelsen av att öst och väst möts genom handel, krig och upptäcktsresor. Kopplar man samman detta med Suids beskrivning av hur personer ifrån väst skyddade sig mot påverkan av orienten leder detta till att västs kultur förändrades på ett sätt – genom innovation.

Lägger man dessutom till Suids diskussion om spridningen av orientalistiska idéer i öst under senare tid framträder ytterligare eurocentriska inslag. Said

⁵⁹ Said (1993) Sid. 321.

⁶⁰ Said (1993) Sid. 322 f.

⁶¹ Said (1993) Sid. 323.

⁶² Said (1993) Sid. 323.

⁶³ Said (1993) Sid. 324.

beskriver det kunskapande om öst som skett i väst under senare delen av 1900-talet sprids till öst. Det går ifrån att vara en bild av till att vara en sanning om då bilden oreflekterat tas emot i öst och omsätts i kulturell förändring. Den kulturella förändringen vilar alltså på en bild skapad i väst som sedan projiceras på öst genom att personer från öst blir budbärare av idéer från väst. Öst blir på detta sätt en avbild av väst både ifråga om vetenskap och läskkonsumtion. Kulturen i öst är därmed ett resultat av imitation.

4.3 Gayatri Chakravorty Spivak

Spivaks arbeten tangerar gränserna för och använder delar av en mängd olika fält, däribland feminism och marxism. Detta kan ses som en naturlig följd av hennes avståndstagande gentemot stora, universellt applicerbara, teoretiska lösningar.⁶⁴ Med en kombination av bl.a. feminism och marxism ämnar Spivak att dekonstruera olika imperialistiska diskurser.⁶⁵ Då Spivak skriver om dessa fält är det sällan hon gör det utan att placera dem i en situationell kontext som exempelvis fransk feminism istället för enbart feminism. Eftersom Spivak föddes i Indien och fick sin grundutbildning där men valde att slutföra den i USA har hon ofta framhållits som en talesperson för den s.k. tredje världen. En titel hon själv starkt motsätter sig. Spivak är en dekonstruktionist som, genom sin bakgrund, placerar sig själv både på utsidan och på insidan i den institutionaliserade debatten. Marginaliserad av den västerländska vetenskapen och behandlad med misstänksamhet av de intellektuella i Indien.⁶⁶

För det första vill jag fastslå att jag genom läsningen av Spivak utifrån min teoretiska modell inte fann eurocentrism i den aktuella artikeln. Betyder detta då att jag lugnt kan konstatera att Spivak inte är eurocentrisk och gå vidare till nästa författare i min analys? Eftersom jag även har en ambition att bidra konstruktivt i diskussionen om eurocentrism och utveckla mina egna teoretiska utgångspunkter är svaret på den frågan: naturligtvis inte. Jag kommer att utifrån två steg ta mig an denna situation. Det första jag måste göra är att bredda min egen läsning av Spivak för att se om jag har missat något i min teoretiska modell. Det andra är att titta närmare på den kritik som framförts mot Spivak av andra forskare. Utifrån den bredare läsningen och kritiken mot Spivak kommer sedan en diskussion att föras vars syfte är att utveckla uppsatsen och den teoretiska modellen.⁶⁷

⁶⁴ Childs, Williams (1997) Sid. 157 f.

⁶⁵ Flores, *Postkoloniala teorier*. Sid. 3.

⁶⁶ Childs, Williams (1997) Sid. 158.

⁶⁷ Att jag inte gick tillbaka i läsningen av Said och Fanon beror på att jag där fann eurocentriska tankar. Målet är att bena ut om de överhudsudtaget finns där, inte att redovisa exakt vilka dessa är.

Det första jag vill diskutera är Spivaks utgångspunkt att det går att avlära⁶⁸ sig sina förutfattade meningar för att därigenom kunna tala med de tidigare tystade subjekten i historien. Viktigt att poängtera är att detta i sammanhanget inte är samma sak som att tala om eller tala för. När feministiska postkoloniala intellektuella vill återskapa den tystade kvinnan måste detta, enligt Spivak, ske genom en dekonstruktion av den roll kvinnan har fått genom den koloniala diskursen. Detta kan ses som att man arbetar sig bakåt i sin egen historia och packar upp det som finns ryggsäcken med syftet att kritiskt undersöka allt som packats ner. Nästa steg är att packa om ryggsäcken, medveten om vad som finns däri och varför det finns där, och genom detta försöka tala med de tidigare tystade objekten. Skillnaden är nu att man kan tala med de tystade objekten utan att ryggsäcken d.v.s. medvetandet är fyllt av objekt som innehåller en kolonial historia som riskerar att överrösta den berättelse som man försöker samtala med i källorna.⁶⁹ Enligt Spivak är det alltså möjligt att avlära sig sina förutfattade meningar och lyfta fram en berättelse som inte, utan den dekonstruktionistiska metoden, varit möjlig att komma åt. För att testa denna metodologiska utgångspunkt kommer jag nedan att diskutera den utifrån den kritik som framförts gentemot Spivak av andra forskare.

Tidigt i min läsning av kritiken gentemot Spivak visade det sig att hennes ”homogenisering” av både öst och väst var något andra forskare reagerade på och ställde sig kritiska emot.

Childs och Williams menar att Spivak, då hon diskuterar feminism, tenderar att framställa den amerikanska och franska feminismen som homogena rörelser utan större inbördes skillnader. Detta visar sig bland annat, menar de båda, genom Spivaks sätt att beskriva hur den västerländska feminismen ofta utgår ifrån den liberala feminismen som gällande för alla världens kvinnor. Childs och Williams för bland annat fram Robert Young som menar att Spivaks ambition att visa heterogenitet bland kvinnor i ”tredje världen” har krävt en viss homogenisering av kvinnorna i den ”första världen”.⁷⁰ Detta blir naturligtvis problematiskt då eurocentrismen hämtat näring i homogeniserandet av öst och därigenom skapat en allt för generaliserad bild. Homogeniserandet innebär då att Spivak skapar en bild av att människor på en viss plats är på ett visst sätt. Detta blir naturligtvis extra problematiskt då Spivak i sin metod utgår ifrån att gå till att avlära sig de stereotypa bilder som skapats genom den eurocentriska och koloniala diskursen. Childs och Williams visar emellertid, med stöd av Young, att homogeniserandet fortfarande finns hos Spivak – hon har bara bytt plats på måltavlan för generaliserandet i detta fall.

⁶⁸ Spivak använder begreppet ”unlearn”. ”Avlära sig” är en översättning från detta begrepp och när det används fortsättningsvis är det alltså Spivaks ”unlearn” som åsyftas.

⁶⁹ Spivak. Gayatri Chakravorty (1988) ”Can the subaltern speak?” i Nelson, Cary, Grossberg Lawrence (Red.) *Marxism and the interpretation of culture*. Sid. 295.

⁷⁰ Childs, Williams (1997) Sid. 175.

Spivak får även kritik av Benita Perry för att hon homogeniserar kvinnorna i ”tredje världen”. Perry pekar bl.a. på Spivaks sätt att utifrån satidiskursen⁷¹ göra generella slutsatser om indiska kvinnors möjlighet att agera inom denna diskurs. Generella slutsatser som, enligt Perry, homogeniserar stora grupper kvinnor i Indien. Som stöd för sitt påstående hänvisar Perry bl.a. till Lata Mani som, utifrån samma diskurs som Spivak, hittar ett utrymme för en kvinnlig röst d.v.s. som går på tvärs mot Spivaks påstående om att dessa kvinnor är tysta i materialet. Perry lyfter även fram Chandra Talpade Mohanty som, i sin kritik av västerländska feministiska tänkare, menar att kvinnornas situation skapades i en komplex situation utifrån skilda sociala bakgrunder. Kvinnans röst kan även finnas på platser där kvinnorna själva konstituerade sin roll så som exempelvis helare och artister. Genom detta tillvägagångssätt menar Perry att Spivaks modell där kvinnors tystnad i materialet framkommer kan modifieras.⁷²

Homogeniserandet av kvinnans roll leder till att denna framstår som tyst medan hon i själva verket, enligt Mohanty, står att finna på andra platser. Detta kan också ses som en kritik av den avläring som Spivak skriver om. För vad är egentligen skapandet av en homogeniserad bild av kvinnorna i ”tredje världen” om inte en ny form av förutfattade meningar i linje med hur de eurocentriska tankarna formulerades? I bakgrundsavsnittet presenterade jag hur man i väst fyllde väst med positiva värden och öst med negativa värden. Detta var bl.a. resultatet av att man tillät sig generalisera och homogenisera stora befolkningsgrupper. Den bild som målas upp av Spivak leder i detta fall till två saker. För det första måste jag inlemma ”homogenisering” i min teoretiska modell och för det andra att de metodologiska övervägandena hos de undersökta författarna är, eller kan vara, av större vikt än jag först anade.

4.4 Homi K. Bhabha

Edward Saids intellektuella arbete har till stor del inspirerat Bhabha. Viktigt för Bhabha är den övergångsfas där kulturer går från att vara koloniala till att vara postkoloniala. I denna övergångsfas bildas ett tomrum, då kulturen befinner sig i ett mellanläge, där en ny gemensam kulturidentitet bildas.⁷³ På flera punkter skiljer sig även Bhabhas arbete ifrån Saids. Bhabha menar t.ex. att Saids uppdelningar i öst/väst, koloniserad/coloniserad etc. är alltför förenklade för att kunna bryta ner och förstå en komplex situation som skapandet av den koloniala diskursen. I sin analys utgår Bhabha ifrån såväl psykoanalys som dekonstruktion

⁷¹ En rit där änkan offerar sig i den eld mannens kropp bränns i. Detta skulle ses som ett tecken på trohet. För Spivaks diskussion om detta se Spivak (1988) Sid. 297.

⁷² Perry, Benita ”Problems in current theories of colonial discourse” i, Ashcroft, Bill, Griffiths, Gareth, Tiffin, Helen (Red.) *The post-colonial studies reader*. Sid. 36 f.

⁷³ Bhabha, Homi K (1994) Sid. Ix, Flores Sid. 7.

för att förstå de koloniala relationerna. Teoretiskt och metodologiskt lutar sig Bhabha mot Foucault och Fanon.⁷⁴

I likhet med läsningen av Spivak fann jag inget i Bhabhas text som utifrån min teoretiska modell är att betrakta som eurocentriskt. Detta föranledde att jag hos Bhabha gick vidare på samma sätt som i fallet med Spivak – genom en bredare läsning av Bhabha samt en genomgång av kritiken som riktats mot Bhabha. Inget av dessa tillvägagångssätt ledde till att jag kände mig nödgad att utveckla min teoretiska modell utifrån att jag nu funnit eurocentrism hos Bhabha. Kritiken mot Bhabha var dessutom till stor del inriktad mot hans sätt att presentera sitt material. Childs och Williams lyfte bl.a. fram att Bhabhas texter kritiserats för att vara onödigt komplexa, svårpenetrerade och förvirrande.⁷⁵ Jag kan inte annat än hålla med om att texterna och resonemangen många gånger är svåra att ta till sig. Men detta är en annan diskussion än den som förs i denna uppsats. Däremot för Bhabha en mycket intressant diskussion om stereotypisering, något som kan sägas ligga nära den homogenisering Spivak kritiserades för. Jag kommer därför att i detta avsnitt diskutera Bhabha utifrån hans diskussion om stereotyper i syfte att utveckla min teoretiska modell.

Bhabha menar att skapandet av en stereotyp bild är en viktig del av den koloniala diskursen. Det är genom denna bild som de skillnader mellan de koloniserade och de koloniserande tydliggörs, en skillnad som sedan ligger till grund för att ett subjekt kan dominera ett annat och som upprätthåller en kulturell hierarki.⁷⁶ Det koloniserande subjektet skapar en tänkbar bild av vilka de andra, öst i det här fallet, är. Funktionen för denna bild är att vara avskiljande och identitetsskapande – de är inte som oss. Funktionen innefattar även ett identitetsskapande för den egna gruppen som även den alierar de båda grupperna från varandra. En minst lika viktig del är upprätthållandet av denna bild som sker genom ett upprepande av den skapade, stereotypa, bilden.⁷⁷ Bhabha diskuterar vidare hur denna bild, även i vetenskapliga arbeten som är kritiska mot den koloniala diskursen, används som en säker utgångspunkt i diskussionen om identitet och därigenom koloniala relationer.⁷⁸ Den stereotypa bilden är således ett sätt att representera, eller tala för, de tidigare koloniserade subjekten genom att återgå till den kunskap som producerats inom den koloniala diskursen. Detta möjliggörs även genom det sätt som bilden av de koloniserade subjekten får innebörden av att representera en social verklighet och därmed slutar vara enbart en bild av någonting. Den stereotypa bilden blir ett system för att representera de andra och en ”regime of truth”.⁷⁹

⁷⁴ Childs, Williams (1997) Sid. 122 f.

⁷⁵ Childs, Williams (1997) Sid. 123.

⁷⁶ Bhabha (1994) Sid. 66 f.

⁷⁷ Bhabha (1994) Sid. 76 f.

⁷⁸ Bhabha (1994) Sid. 69.

⁷⁹ Bhabha (1994) Sid. 71.

5 Slutsatser

Då det under arbetets gång har framkommit sådant som jag helt enkelt ansett att jag varit tvungen att diskutera i mina slutsatser väljer jag att nedan dela in detta kapitel i ett antal avsnitt. Efter min inledande diskussion om en intressant fråga som väckts under arbetets gång kommer jag att gå in på förekomsten av eurocentrism hos de postkoloniala författarna. Då en stor del av det som framkommit kan sorteras in under den teoriutvecklande delen, mer än jag inledningsvis anade, väljer jag att även ge denna del ett eget avsnitt.

I inledningsskedet av denna uppsats hade jag ingen klar bild av vad jag kunde förvänta mig av läsningen av de fyra utvalda postkoloniala författarnas verk. Nya frågor har hela tiden väckts hos mig själv och av andra som följt arbetets gång. Jag har under arbetet med denna uppsats exempelvis fått påpekat för mig att Said, Spivak, Bhabha och Fanon även de pekar ut eurocentrism med följdfrågan hur jag vet att min eurocentrism träffar närmare målet än den eurocentrism som dessa fyra författare försöker belysa. Jag vill till att börja med tacka för denna frågeställning som jag i sammanhanget tycker är en mycket relevant och intressant fråga. Mitt korta svar på denna fråga är att ingen har rätt eller fel. De är alla en del av samma eurocentrism i den meningen att jag inte anser att det finns ett antal olika "eurocentrism" även om man kan definiera begreppet på olika sätt. Det jag tar upp är sådant jag menar att de undersökta böckerna har missat eller sådant som jag genom läsningen av dessa fyra författare anser att jag själv borde diskutera. Detta är även en av anledningarna till att jag så noga har påpekat att jag inte är ute efter att "sätta dit" någon i det postkoloniala fältet. Denna uppsats ställer in sig i ledet i det fält som vill diskutera eurocentrism och farorna med ett eurocentriskt tänkande. Mina slutsatser kan och bör alltså ses som att jag tar över stafettpippen från dessa fyra författare och för diskussionen vidare.

Men, kanske vän av ordning tänker, är det inte en risk att man till slut landar i ett eurocentrism-begrepp som är så brett att inte någon forskning kan undkomma det? Visst, det är möjligt. Som svar på detta påstående vill jag dock starkt hävda att det med nödvändighet inte behöver vara eurocentrism-begreppet som felar även om så, naturligtvis, kan vara fallet. Om all forskning visar sig fastna i nätet är detta en anledning så god som någon att på allvar diskutera problemet. För vad är det egentligen som säger att inte all forskning kan vara eurocentrisk? Ingenting enligt min mening. Så länge diskussionen om definitionen av eurocentrism-begreppet är öppen, vilken den bör vara i god forskning, ser jag inte detta som något problem. I detta fall är definitionen kritiserbar vilket borgar för en vidare diskussion om vad eurocentrism är och hur man kan närma sig detta problem.

5.1 Eurocentrism inom det postkoloniala fältet

Frågan som legat till grund för denna undersökning är om det går att finna eurocentrism inom postkolonialismen. Det korta svaret på denna fråga är: Ja, det går att finna eurocentriska tankar inom postkolonialismen. Av de fyra författare som utgjort urvalet för denna undersökning fann jag eurocentriska tankar hos två av dem, Said och Fanon, medan kritiken mot en tredje, Spivak, var utformad på ett sådant vis att jag ansåg det nödvändigt att bredda mitt perspektiv. I detta avsnitt skall jag diskutera de tankar hos Said och Fanon som jag utifrån min teoretiska modell identifierade som eurocentriska. Diskussionen gällande Spivak utvidgas och diskuteras utifrån Bhabha i efterföljande avsnitt.

Fanons framställning faller inom ramen för det jag i mina analysverktyg valt att benämna som väst som spelledare. Att jag identifierar Fanons framställning innanför dessa ramar beror på att det han beskriver berör så mycket mer än bara enskilda händelser. Han beskriver alltså inte bara att kontakten mellan koloniserade och koloniserande inom ett antal snävt avgränsade områden var på detta sätt. Hela Antillerns identitet vilar på ett anpassande till den vites värld. Fanon visar detta när han skriver att den svarta människan, för att lämna den svarta världen, måste anpassa sig till den vita världen. Han visar det även då han skriver att den madagaskiska identiteten slutade att existera i och med att kolonialmakterna anlände. Den madagaskiska identiteten existerade fortsättningsvis enbart med den europeiska identiteten medan kulturen hos de européer som anlände förblev intakt d.v.s. oförändrad efter detta möte. I båda dessa fall hamnar väst i centrum. Väst förändras inte genom mötet, det är det öst som gör. Väst sätter upp spelreglerna medan öst följer dem och anpassar sig till dem. Förändringen i öst sker således inte genom en inre kulturell förändring utan i förhållande till väst och, framför allt, utifrån väst.

Gemensamt i Suids och Fanons framställningar är värdet man ger de filmer, tidningar, böcker och andra kulturuttryck som anländer till öst från väst. Fanon beskriver hur bilden av barbaren och vilden sprids hos barnen och sedan är med och formar den svarta identiteten. Said beskriver hur bl.a. jeans och coca-cola gör den arabiska kulturen likformig. Det dessa båda beskriver är således en imitation av den västerländska kulturen. Imitationen sker inte enbart inom dessa avgränsade områden utan det påverkar hela kulturen i form av en anpassning till väst.

Detta skulle jag vilja hävda ligger nära den diskussion jag för utifrån Blaut om att läsa historien baklänges. Om man ger väst den roll som Said och Fanon gör ifråga om att sätta upp ramarna för identitetsskapandet, och läser sina källor utifrån detta, kommer oundvikligen väst att framstå som en stark aktör i detta. I Fanons fall blir detta nästintill oundvikligt då utgångspunkten ligger i Hegels herre-slav dialektik. När dessutom varje form av ömsesidighet skalats bort kommer interaktionen mellan öst och väst är detta förhållande fixerat. De handlingar väst utför blir då per definition avgörande för hur identiteten i öst formas och den "iron law", som gjorde det omöjligt för öst att utvecklas i den eurocentriska framstegsberättelsen, blir nu istället gällande för identitetsskapandet. I detta fall går Said längre än Fanon och beskriver hur i stort sett hela kunskapsväsendet bygger på orientalistiska tankar och idéer. Detta menar han visar sig i både utformandet av formerna för universitetsvärlden och i själva kunskapandet. Att beskriva hur tankar ifrån väst sprider sig till öst i denna fråga

hade inte varit grund för eurocentrism utifrån min teoretiska modell om inte Said hade gett spridningen så stark betydelse. Som jag beskrev i inledningen av mitt teoriavsnitt i frågan om diffusionismen är imitation och innovation två processer som sker i alla kulturer hela tiden och ligger till grund för förändring av kulturen. Men de skeenden Said och Fanon beskriver visar enbart en spridning som går från väst till öst. Det är just detta som är avgörande för jag identifierar dessa båda som eurocentriska – att de ger väst ett så stort inflytande.

5.2 Teoriutveckling

I läsningen av Spivaks och Bhabhas texter kunde jag inte finna något som enligt mina teoretiska utgångspunkter kunde tolkas som eurocentriskt. Däremot anser jag det nödvändigt att diskutera vad jag kan ha missat i min teori och i mina analysverktyg. Jag kommer i detta avsnitt att, integrerat med den teoretiska diskussionen, även att föra ett metodologiskt resonemang.

Skillnaden mellan Fanons framställning och min teoretiska diskussion är att Fanon inte ger de koloniserade en passiv roll i anpassningen till väst, utan de koloniserade beskrivs som aktiva. Här skulle jag dock vilja lyfta fram ännu en dimension, mellan aktiv och passiv, som jag uppmärksammat i läsningen av Fanon. Den aktiva rollen hela tiden sker utifrån den spelplan som är uppsatt av kolonialmakterna. Denna mellandimension är i det närmaste att betrakta som ”semi-aktiv” då möjligheten att agera är så pass inskränkt av västs spelregler. Ett aktivt objekt är således aldrig fullt ut aktivt så länge någon annan ges en stark roll ifråga om att diktera spelreglerna.

Med utgångspunkt i kritiken av Spivaks homogenisering av både ”första världen” och ”tredje världen” sammankopplat med Bhabhas diskussion om stereotypisering leder ett intressant resultat. Bhabha menar att stereotypiseringen var ett viktigt verktyg i identitetsskapandet i den koloniala diskursen genom vilket skillnader mellan vi och de andra skapades. Det är alltså ett verktyg för att representera de andra utifrån en förenklad bild. Jag vill inte gå så långt som att säga att Spivak, bara för att hon homogeniserar, är eurocentrisk. Det jag vill göra är att höja ett varningens finger för att utgå ifrån att det är möjligt att avlära sig ifrån sina förutfattade meningar i diskussionen om eurocentrism. För i min mening är det egentligen ingenting som skiljer dekonstruktionen från annan forskning i frågan om att dekonstruera tidigare sanningar. Detta är vetenskapens uppgift. Istället för den utgångspunkt som avslutade inledningen till denna uppsats, att man trots vetenskapen om de eurocentriska fallgroparna ändå faller i dem ibland, utgår Spivak ifrån att det går att avlära sig dem. Trots detta menar kritikerna att Spivak diskuterar ”tredje världen” utifrån samma förenklade bild som Bhabha visade låg till grund för stereotypiseringen i den koloniala diskursen. Återigen vill jag dock trycka på att kritikerna inte hävdar att Spivak diskuterar med samma termer eller samma stereotyper som man gjorde i den koloniala diskursen. Poängen ligger i att den bild hon skapar riskerar att konstrueras inom samma förenklade identitetsskapande metod som inom den koloniala diskursen.

När sedan fler forskare, som utgår ifrån att det är möjligt att avlära sig sina förutfattade meningar, tar vid Spivaks forskning ser jag en risk i att dessa inte uppmärksammar möjligheten att de för vidare en eurocentrisk bild. Det finns ju ingen anledning att ifrågasätta om någon som avlärt sig sina eurocentriska, förutfattade meningar själv producerar eurocentrisk vetenskap. Därmed riskerar man även att upprepa en stereotyp bild, något Bhabha identifierat som viktigt för upprätthållandet av denna bild.

För att sammanfatta detta är alltså beskrivningen av öst som semi-aktiva ett fruktbart verktyg. Även homogenisering bör vara en del av en teoretisk utgångspunkt i diskussionen kring eurocentrism. Detta då homogenisering och stereotypisering lägger grunden för en snedvriden bild av det man undersöker. En sådan bild riskerar också att upprätthållas om den upprepas vilket ledde in på en metodologisk diskussion. Jag menar att kritiken som framfördes mot Spivak av andra forskare visar att uppfattningen att det går att avlära sig kan få icke-önskvärda följder.

5.3 Avslutande diskussion

Frågetecknet i titeln till denna uppsats har alltså rätats ut till ett utropstecken. Paradoxen finns där. Oavsett om intentionerna är goda hos de undersökta forskarna har man kan finna eurocentrism i det postkoloniala teoretiska fältet. I detta fall hos Edward Said och Frantz Fanon genom att de båda placerar Europa i centrum för identitetsskapandet i öst. Det finns således en diskrepans mellan vad man säger att man gör och vad man faktiskt gör. Utgångspunkten var att om det fanns spår av eurocentrism så beror detta på att eurocentrismen är en stark berättelse som många gånger sitter djupt rotad. Inte att man medvetet spred eurocentriska tankar eller bidrog med undermålig forskning. Denna utgångspunkt står jag efter denna undersökning fast vid. Både Said och Fanon för mestadels konstruktiva resonemang, oavsett vad man tycker om deras respektive metoder, argument, slutsatser o.s.v., i den meningen att de för upp ett missförhållande till ytan och skapar en diskussion kring detta. Trots detta ger de uttryck för en del eurocentriska tankar. Därför är denna undersökning tillsammans med andra undersökningar inom samma ram viktiga. Därför kritiserar jag Spivak. Jag anser det kontraproduktivt att själv konstatera att man nått en punkt då man avlärt sig dessa fördomar. Istället förespråkar jag ett medvetandegörande av eurocentrismen för att lyfta fram eurocentriska ståndpunkter och diskutera dem. Inte att tävla i vem som först nått målet att vara fri från eurocentrism.

6 Referenser

- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus förlag.
- Bergström, Boréus, 2005. "Idé- och ideologianalys" Sid. 149-179 i Bergström, Göran - Boréus, Kristina (Red.) *Textens mening och makt. metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bhabha, Homi K, 1994. *The Location of culture*. London: Routledge.
- Blaut, James M, 1993. *The Colonizer's model of the world. Geografic diffusionism and Eurocentric history*. New York: The Guildford press.
- Blaut, James M, 1992. *The Debate on colonialism, eurocentrism and history*. New Jersey: Africa World Press.
- Blaut, James M, 2000. *Eight Eurocentric historians*. New York: The Guildford press.
- Childs, Peter - Williams, Patrick, 1997. *An Introduction to Post-colonial Theory*. Hemel Hempstead : Prentice Hall.
- Dussel, Enrique (2000) *Europe, Modernity, and Eurocentrism*. Sid. 469. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> 28 April 2009.
- Fanon, Frantz, 1995, *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Flores, Fernando, Årtal ej angivet, *Postkoloniala teorier*. www.lu.se/upload/Kulturvetenskaper/Upload_Fernando/Postkolonial_teori.pdf 28 April 2009.
- Hobson, John M, 2007. *Is critical theory always for the white west and for western imperialism? Beyond westphalian towards a post-racist critical IR*. Review of international studies, 33, Sid 91-116 <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> 6 Mars 2009.
- Lander, Edgardo, 2002. *Eurocentrism, Modern Knowledges, and the "Natural" Order of Global Capital*. <http://elin.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/> 13 April 2009.
- Landström, Catharina, 2001. *Postkoloniala texter*. Stockholm: Federativ förlag.
- Loomba, Aina, 2005. *Kolonialism/postkolonialism*. Stockholm: TankeKraft Förlag.
- Said, Edward, 1993. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, 1988, "Can the subaltern speak?" Sid. 271-313, i Nelson, Cary – Grossberg, Lawrence (Red.) *Marxism and the interpretation of culture*. Houndmills : Macmillan Education.
- Perry, Benita, 1995. "Problems in current theories of colonial discourse" Sid. 36-44, i, Ashcroft, Bill - Griffiths, Gareth - Tiffin, Helen (Red.) *The post-colonial studies reader*. London: Routledge.